

MERIPELASTUSOPAS

2006

SISÄASIAINMINISTERIÖ
RAJAVARTIOLAITOKSEN ESIKUNTA

Rajavartiolaitos
Raja- ja merivartiokoulu
PL 5
02151 Espoo

Verkkoversio ja päivityssivut:
www.raja.fi/meripelastusopas2006

ISBN 952-491-116-7 (pdf. kansio)
952-491-117-5 (pdf. osa 1)
952-491-118-3 (pdf. osa 2)
952-491-119-1 (pdf. osa 3)
952-491-120-5 (pdf. osa 4)
952-491-121-3 (pdf. osa 5)
952-491-122-1 (pdf. osa 6)

1. painos 2006

Editia Prima Oy, Helsinki 2006

SISÄASIANMINISTERIÖ
RAJAVARTIOLAITOKSEN
ESIKUNTA
Helsinki

17.9.2005

Rajavartiolaitos on Suomen johtava meripelastusviranomainen, joka vastaa meripelastustoimen järjestämisestä ihmishenkien pelastamiseksi merellä. Tämä vastuu sisältää varsinaisen etsintä- ja pelastustoiminnan johtamisen lisäksi myös meripelastustoimen suunnittelun, kehittämisen ja valvonnan, viranomaisten ja vapaaehtoisten toiminnan yhteensovittamisen sekä meripelastukseen liittyvän koulutus- ja valistustoiminnan järjestämisen.

Rajavartiolaitoksen meripelastuksen toiminta- ja johtamismalli perustuu kansallisten säädösten ja määräysten lisäksi kansainvälisiin sopimuksiin ja suosituksiin. Päämääränämme on jatkuvasti se, että Rajavartiolaitos kykenee johtamaan kaikki vaativat meripelastustapahtumat ja käynnistämään pelastustoimenpiteet omalla kalustollaan kaikissa olosuhteissa ja turvallisuustilanteissa. Rajavartiolaitoksen meripelastusjärjestelmää testataan käytännössä vuosittain lähes 2000 meripelastustapahtumassa, joissa pelastetaan tai avustetaan noin 3500 ihmistä.

Meripelastusjärjestelmän toimivuuden merkitys korostuu erityisesti suurissa monialaonnettomuuksissa, joissa vahinko uhkaa samanaikaisesti ihmishenkiä, ympäristöä ja omaisuutta. Tällöin saattaa olla kysymyksessä usean eri valtion, eri vastuuviranomaisten ja vapaaehtoisten sekä kaupallisen pelastusyrittäjien yhteistyön järjestäminen viivyttämättä kulloisenkin tilanteen vaatimalla tavalla. Monialaonnettomuuksiin varautuminen edellyttää aktiivista yhteydenpitoa vastuullisiin toimijoihin, suunnittelua ja yhteisiä harjoituksia, sillä kaikkien pelastustehävään osallistuvien toimintatapojen ja voimavarojen tunteminen jo ennalta on välttämätöntä. Onnettomuuksiin varautumisen kannalta on myös tärkeää, että Rajavartiolaitos välittää kaikille meripelastukseen osallistuville ja merellä liikkuville tietoa Suomen meripelastustoimen rakenteesta, resursseista ja toimintatavoista.

Edellä esitettyyn liittyen Rajavartiolaitoksessa on laadittu vuonna 2003 kaikille meripelastustoimeen osallistuville ja muille merellä liikkujille Meripelastusohje. Tätä ohjetta täydentää nyt julkaistava Meripelastusopas, joka on tarkoitettu Rajavartiolaitoksen meripelastuskoulutuksen oppikirjaksi, tueksi meripelastuksen johtamiseen ja työkaluksi käytännön työtä tekeville meripelastuksen ammattilaisille ja vapaaehtoisille. Meripelastusopas soveltuu myös yksityiskohtaiseksi tietolähteeksi kaikille merellisille toimijoille, alan oppilaitoksille ja meripelastustoiminnasta kiinnostuneille.

Oppaan rakenne on toteutettu siten, että kukin toimija löytää helposti omaan alaansa ja tehtävänsä liittyvää materiaalia. Eri tasoilla tapahtuva johtaminen meripelastustoimessa vaatii aina opittujen mallien ja toimintojen soveltamista. Meripelastustilanteiden moninaisuuden vuoksi opas on kirjoitettu siten, että esitetyistä toimintamalleista olisi hyötyä mahdollisimman monenlaisien tilanteiden johtamisessa ja käytännön suoritteissa.

Rajavartiolaitoksen päällikkö

Vara-amiraali

Jaakko Smolander

Rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö

Kenraalimajuri

Jaakko Kaukanen

SISÄLLYSLUETTELO

1. YLEISTÄ	4
1.1 Meripelastustoimi Suomessa	4
1.1.1 Hallinnollinen linja	4
1.1.2 Operatiivinen linja	5
1.2 Meripelastusvastuualueen rajat	8
1.3 Yhteistoimintatasot	9
1.4 Turvallisuusradioviestintä	10
1.4.1 Viranomaisten välinen työnjako Suomessa	10
1.4.2 VHF-rannikkoradioverkko	11
1.4.3 MF-rannikkoradioverkko	11
1.4.4 GMDSS-järjestelmän mukaisen hätäliikenteen käynnistäminen	11
1.4.5 Hätäliikenteen edut rutiiniliikenteeseen verrattuna	12
1.4.6 Viranomaisverkon (VIRVE) käyttö meripelastustilanteissa	12
2. MERIPELASTUSTOIMEN JOHTAJA (SEARCH AND RESCUE CO-ORDINATOR, SC)	4
2.1 Hallinnolliset tehtävät	4
2.2 Operatiiviset tehtävät	5
2.2.1. Operatiivisen organisaation toiminnan varmistaminen	5
2.2.2. Johtoryhmätyöskentely	5
2.2.3. Tiedottaminen	6
3. MERIPELASTUSJOHTAJA (SEARCH AND RESCUE MISSION CO-ORDINATOR, SMC)	5
3.1 Tehtävät	5
3.2 Toiminta eri vaaratilanteissa	6
3.2.1 Ilmoituksen vastaanotto	6
3.2.1.1 Hätäilmoitus	7
3.2.1.2 Katoamisilmoitus	8
3.2.1.3 Hätäraketti-ilmoitus	9
3.2.1.4 Meripelastustoimen sairaankuljetukset	10
3.2.1.5 Muut sairaankuljetukset	11

3.2.2	Etsintä- ja pelastustoiminnan käynnistäminen	11
3.2.2.1	Tilannearvio	11
3.2.2.2	Toiminnan perusajatus	13
3.2.2.3	Etsinnän suunnittelu	14
3.2.2.4	Pelastussuunnitelma	16
3.2.3	Meripelastusyksiköiden hälyttäminen	16
3.2.3.1	Tehtävänanto	16
3.2.3.2	Onnettomuuspaikan johtajan asettaminen	17
3.2.3.3	Lentotoiminnan koordinaattorin asettaminen	17
3.3	Keskustyöskentely	18
3.3.1	Keskuksen miehitys	18
3.3.2	Keskuksen vahventaminen	19
3.3.2.1	Keskuksen ja sitä tukevan henkilöstön tehtävät suuronnettomuusvalmiudessa	20
3.3.3	Työvuororutiinit	21
3.3.4	Johtamisvälineet	23
3.4	Yhteistoiminta	24
3.4.1	Meripelastuksen johtokeskukset	24
3.4.2	Pelastustoimi	27
3.4.2.1	Hätäkeskuslaitos	27
3.4.2.2	Alueelliset pelastuslaitokset	28
3.4.3	Lentopelastuspalvelu	28
3.4.4	Muut viranomaiset	29
3.4.4.1	Poliisi	29
3.4.4.2	Merenkulkulaitos	29
3.4.4.3	Puolustusvoimat	31
3.4.4.4	Sosiaali- ja terveysturvaviranomaiset	31
3.4.4.5	Ympäristöviranomaiset	31
3.4.4.6	Onnettomuustutkintakeskus	32
3.4.4.7	Tulli	32
3.4.4.8	Ilmatieteenlaitos	32
3.4.4.9	Merentutkimuslaitos	32
3.4.5	Vapaaehtoistoiminta	33
3.4.6	Varustamot	34
3.4.7	Alusten ja satamien turvallisuutta koskeva lainsäädäntö	34
3.5	Tiedottaminen	34
3.5.1	Tavanomaiset merionnettomuudet	34
3.5.2	Vakavat merionnettomuudet tai suuronnettomuudet	34
3.5.3	Tiedottamisessa huomioitavat asiat	35

4. LENTOTOIMINNAN KOORDINAATTORI (AIRCRAFT CO-ORDINATOR, ACO)	4
4.1 Lentotoiminnan koordinaattorin käyttäminen	4
4.2 Lentotoiminnan koordinaattorin tehtävät	5
4.2.1 Lentoturvallisuuden ylläpito	5
4.2.2 Pelastustoiminnan tukeminen	5
4.3 Yhteistoiminta meripelastusjohtajan / onnettomuuspaikan johtajan kanssa	5
4.4 Ilmaliikenteen hallinta	6
4.5 Lentomenetelmät / lentotoiminta	7
4.5.1 Search-procedure (ilma-alusten järjestäminen etsintään)	7
4.5.2 Rescue VFR-procedure (pelastus-/avakuointioperaation ilmaliikenteen järjestäminen näkösääolosuhteissa)	8
4.5.3 Rescue IFR-procedure (pelastus-/evakuointioperaation ilmaliikenteen järjestäminen huonon sään olosuhteissa)	9
4.6 Muuta	10
4.6.1 ACO-menetelmä - kaavake (ACO procedure form)	10
4.6.2 Olosuhteiden määrittäminen	10
5. ONNETTOMUUSPAIKAN JOHTAJA (ON-SCENE CO-ORDINATOR, OSC)	4
5.1 Onnettomuuspaikan johtajan tehtävät	4
5.2 Onnettomuuspaikan johtajan toimenkuva	5
5.3 Onnettomuuspaikan johtajan varustus	5
5.4 Onnettomuuspaikan johtoryhmä	6
5.5 Onnettomuuspaikan johtajan ja meripelastusjohtajan yhteydenpito	7
5.6 Etsintä-/pelastussuunnitelman tarkoitus ja toteuttaminen	7
5.6.1 Pelastussuunnitelman vaiheet ja sisältö	8
5.6.2 Pelastussuunnitelman pääpiirteet	8
5.6.3 Onnettomuuspaikan johtajan nyrkkisäännöt	11

6. SRU - ETSINTÄ- JA PELASTUSYKSIKKÖ (SEARCH AND RESCUE UNIT, SRU)	5
6.1 Tehtävät	5
6.1.1 Meripelastusyksikkö	5
6.1.2 Tehtävään valmistautuminen ja lähtö	19
6.1.3 Tulo alueelle ja dokumentointi	20
6.1.4 Viestiliikenne	21
6.2 Etsintä	24
6.2.1 Etsintä avomerellä	24
6.2.2 Etsintä saaristossa	27
6.2.3 Etsintä pimeällä	28
6.2.4 Etsinnän apuvälineet	29
6.2.5 Taulukot	31
6.2.6 Toimintakyvyn ylläpito	32
6.2.7 Etsintä talvella	33
6.3 Pelastaminen	37
6.3.1 Pintapelastus ja ihmisen nostaminen alukseen	37
6.3.2 Karilta irrottaminen ja hinaaminen	42
6.3.3 Evakuointi	50
6.3.4 Tulipalo ja räjähdys aluksella	54
6.3.5 Öljyt ja vaaralliset aineet	56
6.3.6 Ensiapu, triage ja yhteistoiminta sairaankuljetusyksikön kanssa	57
6.3.7 Muita meripelastusyksikön tehtäviä	64
6.4 Työturvallisuus	67
6.4.1 Pukeutuminen	67
6.4.2 Välineet	68
6.4.3 Miehitys	68
6.4.4 Työmenetelmät	69
6.4.5 Pelastautuminen	69
6.5 Meripelastusyksikön päällikön tehtävät	73
6.5.1 Suunnittelu	73
6.5.2 Tehtävien jako ja toimintakyvyn ylläpito	74
6.5.3 Johtaminen	75
6.5.4 Yhteistoiminta	77
6.6 Yhteistoiminta ilma-aluksen ja pintayksikön välillä	79
6.6.1 Lentokone	80
6.6.2 Helikopteri	81
6.7 Hätämerkit	85
LYHENTEET	87